

Partnerschap in Jeugdhulp en Speciaal Onderwijs

Onderzoeksrapportage vragenlijstonderzoek

Johan de Jong, Marc Delsing, Linda Zijlmans, H el ene Leenders

September 2023

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Onderzoeksvragen.....	4
3. Methode	5
3.1 Respondenten	5
3.2 Procedure	5
3.3 Meetinstrumenten	5
3.4 Data-analyse	7
4. Resultaten.....	7
5. Conclusies.....	13
Referenties	16
Bijlagen	18
Bijlage 1: Vragenlijst voor jeugdigen/leerlingen: https://forms.office.com/e/Cx1b0GYXRt	18
Bijlage 2: Vragenlijst voor ouders: https://forms.office.com/e/nrnn3QFV82	18
Bijlage 3: Vragenlijst voor hulpverleners: https://forms.office.com/e/hevaGWAwYS	18
Bijlage 4: Vragenlijst voor leraren: https://forms.office.com/e/rGLpRJtrE0	18

1. Inleiding

Jeugdigen en hun ouders weten vaak zelf wel goed wat ze nodig hebben tijdens het opgroeien en opvoeden. Professionals in onderwijs en jeugdhulp zouden jeugdigen en hun ouders dan ook als partners moeten zien waarmee ze gezamenlijk zorgdragen voor een zo goed mogelijke ontwikkeling van de jeugdigen. Toch is het in de praktijk complex om partnerschap, een duurzame samenwerking op basis van gelijkwaardigheid met ouders, van de grond te krijgen en de stem van jongeren daarin écht een centrale plek te geven. Jeugdigen worden onvoldoende betrokken bij het opstellen van hun behandel- of begeleidingsdoelen, waardoor hun motivatie om aan deze doelen te werken laag is (Ten Brummelaar, Harder, Knorth, Post & Kalverboer, 2017) en bij zorgbeslissingen worden ouders onvoldoende meegenomen (Leenders et al, 2019; 2021).

Het werken aan partnerschap met ouders en versterken van de eigen stem van jeugdigen is niet alleen een krachtige ambitie om de kwaliteit van hulp en ondersteuning te versterken, maar ook een wettelijk vereiste. De wet Passend Onderwijs (2014) vraagt van leraren dat zij partners zijn met ouders in het bieden van optimale onderwijskansen voor leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte en dat zij samen met ouders de juiste ondersteuning zoeken. Eén van de transformatiedoelen uit de Jeugdwet (2015, 2020) is om uit te gaan van de eigen verantwoordelijkheid en eigen mogelijkheden van jeugdigen, hun ouders en sociale netwerk. Jeugdprofessionals moeten *met* ouders en jeugdigen praten, in plaats van over hen, en aansluiten op wat zij zelf kunnen (Ince & Schmidt, 2017).

Onderwijs en jeugdhulp hebben dus vergelijkbare doelen waar het gaat om het ondersteunen van kwetsbare jeugdigen en leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften en ze werken met dezelfde jeugdigen en ouders. Bij kwetsbare gezinnen hebben de verschillende professionals bovendien direct met elkaar te maken. Uit de evaluatie van Passend onderwijs blijkt echter dat onderwijs en jeugdhulp nog gescheiden werelden zijn en dat de interprofessionele samenwerking te wensen overlaat (Ledoux & Waslander, 2020). Ook ouders voelen zich onvoldoende gehoord. Wanneer er zowel hulp vanuit onderwijs als jeugdhulpverlening geboden wordt zonder samen met jeugdigen of leerlingen en hun ouders te bepalen hoe die ondersteuning eruit moet zien, dan levert dit wel veel, maar geen passende hulp op.

Onderzoek in de jeugdhulpverlening toont aan dat participatie van jongeren, de mogelijkheid om mee te doen in verschillende verbanden, jongeren in staat stelt om een eigen identiteit te vormen, vaardigheden te ontwikkelen en sociale relaties aan te gaan. Daarmee heeft participatie een positieve uitwerking op het welbevinden van jongeren en biedt jongeren de gelegenheid om hun eigen kracht te versterken (Meinema, 2017; Ince, Van Yperen & Valkestijn, 2018; Boomkens, Metz, Van Regenmortel & Schalk, 2019). Sterke relaties tussen ouders en professionals ('allianties') leiden tot een verbetering van de tevredenheid over de zorg, verbetering van het functioneren van ouders, positieve resultaten bij de ouderondersteuning thuis, en tot een groter welbevinden en een groei in de psychosociale ontwikkeling van kinderen en jongeren (De Greef, 2019). Een gezinsgerichte benadering, waarin ouders een belangrijke rol hebben als belangenbehartigers van het kind en vanuit die rol inspraak hebben in besluitvorming, levert eveneens een positieve bijdrage aan het functioneren van een gezin (Geurts, Noom & Knorth, 2010). Maar jeugdhulpverleners geven bij opvoedingsondersteuning partnerschap nog vaak vorm vanuit een expertrol (Van Houte, Bradt,

Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2013), terwijl juist gelijkwaardigheid, wederkerigheid en gezamenlijk beslissen nodig zijn om van daadwerkelijk partnerschap te kunnen spreken (Daamen, 2017). Hoewel we inmiddels inzicht hebben in factoren die ertoe doen bij het opbouwen en onderhouden van een partnerschapsrelatie tussen professionals en ouders (Barnhoorn et al., 2013; Daamen, 2017; Van Arum, Verweij & Van der Veer, 2018) blijkt het nog steeds ingewikkeld te zijn om dit in de praktijk te realiseren.

Dit tweejarig praktijkgericht onderzoek, gesubsidieerd door NWO, is gericht op het versterken van partnerschapsrelaties in jeugdhulp en speciaal onderwijs. De centrale vraag is: Hoe kunnen professionals in jeugdhulp en speciaal onderwijs samen met (kwetsbare) ouders en jeugdigen partnerschap vormgeven waarbij de eigen regie van ouders en jeugdigen/leerlingen op opvoeden en opgroeien versterkt wordt?

In het project richten we ons op de eigen stem van leerlingen/jeugdigen, de eigen regie van ouders en de partnerschapscompetenties van professionals. Wanneer opvoedingsmilieus (thuischool-hulp) op elkaar aansluiten, bevordert dit de eigen kracht van ouders en leidt dit tot een grotere mate van self-efficacy bij ouders die zich onzeker voelen in de opvoeding (Waanders, Mendez & Downer, 2007; Hoover-Dempsey et al., 2005).

De eerste stap in het project is het uitvoeren van een vragenlijstonderzoek (werkpakket 1) onder ouders, jeugdigen, leraren en jeugdhulpverleners om (1) de kwaliteit van de samenwerking in de driehoek (ouders, jeugdigen en professionals) in kaart te brengen in de sectoren die we in dit onderzoek onderscheiden: speciaal onderwijs, ambulante hulpverlening/dagopvang en residentiële hulpverlening; (2) na te gaan hoe belangrijk professionals partnerschapscompetenties vinden hoe het hen lukt deze in praktijk toe te passen.

Het onderzoek sluit aan bij bestaand alliantie-onderzoek. Zo is er al veel bekend over allianties en veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen hulpverleners en cliënten en bijv. therapietrouw. In dit onderzoek zijn we naast het perspectief van professionals met name geïnteresseerd in de rol van jeugdigen en ouders: hoe ervaren zij de onderlinge samenwerking? Hebben zij een eigen stem (jeugdigen) of ervaren ze regie (ouders)? Wat zien we daarbij in de verschillende sectoren?

2. Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen van dit werkpakket zijn:

1. Hoe ervaren jeugdigen, ouders, hulpverleners en leerkrachten de onderlinge samenwerking?

Naast de gebruikelijke aspecten van de alliantie (band, doel, taak) richten we het vizier op twee andere aspecten: de inspraak (eigen stem) van jeugdigen en opvoedcompetentie van ouders. Bij dit laatste gaat het bijvoorbeeld om de vraag of ouders meer vertrouwen in hun opvoeden krijgen. Of het ouders lukt beter op voeden. Daarbij gaat het in ons onderzoek over kwetsbare gezinnen.

2. Hoe belangrijk vinden professionals partnerschapscompetenties en hoe goed lukt het hen in de praktijk?

Deze vraag gaat over de competenties van professionals bij het omgaan met jeugdigen die hulp krijgen, en hun ouders en netwerk. We vragen dit op twee niveaus (hoe belangrijk ze het vinden en hoe het hen lukt). Dit zegt ook iets over reële inschatting van professionals.

3. Welke rol spelen achtergrondkenmerken van de betrokkenen (sekse, leeftijd) en kenmerken van de sectoren (Ambulant/Dagopvang, Residentieel, Speciaal Onderwijs) bij bovenstaande vragen?

3. Methode

3.1 Respondenten

Deelnemers aan het onderzoek zijn jeugdigen, ouders, hulpverleners en leerkrachten uit de drie sectoren. Tabel 1 geeft een overzicht van de aantallen respondenten per sector (SO/VSO, Ambulant/Dagopvang, Residentieel) en respondenttype die aan het onderzoek hebben deelgenomen. In totaal zijn de gegevens van 479 respondenten geanalyseerd, 174 jeugdigen, 114 ouder, 132 hulpverleners en 59 leraren. Jeugdigen en ouders binnen de drie sectoren rapporteerden over de samenwerking met hulpverleners. Hulpverleners die werkzaam zijn in de ambulante hulpverlening of dagopvang en de residentiële sector en leerkrachten in het speciaal onderwijs rapporteerden over de samenwerking met ouders en jeugdigen. Daarnaast rapporteerden deze professionals over hun gewenste en feitelijke partnerschapscompetenties.

Tabel 1

Aantallen Respondenten per Sector en Respondenttype

	Jeugdigen	Ouders	Hulp- verleners	Leraren	Totaal
SO/VSO	55	26		59	140
Ambulant/Dagopvang	69	60	79		208
Residentieel	50	28	53		131
Totaal	174	114	132	59	479

3.2 Procedure

De vragenlijsten zijn afgenomen op de locaties van de consortiumpartners Koraal, Contour de Twern en de Aloysiusstichting. Daarnaast zijn ze via netwerk van de onderzoekers breed uitgezet onder ouders, jeugdigen en professionals, bijvoorbeeld bij instellingen waarmee Fontys Pedagogiek nauw samenwerkt. Ook zijn ze uitgezet onder studenten van de opleiding Pedagogiek en hun netwerk en door de onderzoekers zelf in hun (professionele) netwerk. Hiermee is een zo groot mogelijke diversiteit in typen instellingen en scholen vertegenwoordigd. De meeste vragenlijsten zijn digitaal afgenomen. Bij sommige jeugdigen is de vragenlijst op locatie via pen en papier afgenomen.

3.3 Meetinstrumenten

Alliantie

Om de kwaliteit van de samenwerking tussen jeugdigen/ouders en professionals in kaart te brengen is gebruik gemaakt van een aangepaste versie van de Werkalliantievragenlijst (WAV-12-R; Lamers et al., 2015). Een belangrijk verschil met de oorspronkelijke WAV-12-R is dat in het huidige onderzoek de items geen betrekking hadden op de relatie tussen een specifieke jeugdige/ouder en professional maar dat er werd gevraagd naar de relatie met jeugdigen/ouders/professionals in het algemeen. De vragenlijst bestaat uit drie schalen. De schaal Band meet de kwaliteit van de interpersoonlijke band tussen jeugdigen/ouders en professionals. Een voorbeelditem uit de lijst voor jeugdigen/ouders is: “De hulpverleners en ik respecteren elkaar”. De schaal Doel heeft betrekking op de mate van overeenstemming tussen jeugdigen/ouders en professionals omtrent de doelen van de hulpverlening. Een voorbeelditem uit de lijst voor jeugdigen/ouders is: “De hulpverleners en ik werken aan de doelen die we samen hebben goedgekeurd”. De schaal Taak meet de overeenstemming tussen jeugdigen/ouders en professionals omtrent taken tijdens de hulpverlening. Een voorbeelditem uit de lijst voor jeugdigen/ouders is “Ik geloof dat de hulpverleners en ik op de goede manier aan de problemen werken”. De items konden worden beantwoord op een 5-puntsschaal (1 = zelden of nooit, 2 = soms, 3 = regelmatig, 4 = heel vaak, 5 = altijd). De betrouwbaarheid (Cronbach’s alpha) van de schalen varieerde van 0,53 tot 0,89 voor Band, van 0,71 tot 0,86 voor Doel, van 0,71 tot 0,85 voor Taak en van 0,71 tot 0,92 voor Alliantie.

Inspraak

De vragenlijst voor en over jeugdigen is aangevuld met vier stellingen die betrekking hebben op de door de jeugdige ervaren mate van inspraak tijdens het hulpverleningstraject. Een voorbeelditem uit de lijst voor jeugdigen is: “De hulpverleners luisteren naar wat ik wil zeggen”. Ook deze items konden worden beantwoord op een 5-puntsschaal (1 = zelden of nooit, 2 = soms, 3 = regelmatig, 4 = heel vaak, 5 = altijd). De betrouwbaarheid was respectievelijk 0,90 (jeugdigen over hulpverleners) en 0,71 (professionals over jeugdigen). De vragenlijst voor jeugdigen is opgenomen in bijlage 1

Opvoedcompetenties

De vragenlijst voor en over ouders werd aangevuld met vier stellingen over de mate waarin de hulpverlening bijdraagt aan hun vaardigheid in opvoeden (opvoedcompetenties). Het gaat dan bijvoorbeeld om de vraag of ouders meer vertrouwen in hun opvoeden krijgen. Een voorbeelditem uit de lijst voor ouders is: “Door de hulp lukt het opvoeden mij beter”. Ook deze items konden worden beantwoord op een 5-puntsschaal (1 = zelden of nooit, 2 = soms, 3 = regelmatig, 4 = heel vaak, 5 = altijd). De betrouwbaarheid was respectievelijk 0,90 (ouders over hulpverleners) en 0,91 (professionals over ouders). De vragenlijst voor ouders is opgenomen in bijlage 2.

Partnerschapscompetenties

Bij de leraren en hulpverleners werden daarnaast partnerschapscompetenties gemeten met een instrument dat is ontwikkeld voor de NRO-studie ‘Jeugdhulpverlening in de school’ (Haasen et al., 2022). De vragenlijst bestaat uit 10 items die de gewenste en de feitelijke partnerschapscompetenties van professionals meten. Het gaat dan om competenties in de interacties met jeugdigen, hun ouders/gezin/netwerk en andere professionals. Een voorbeeld van een competentie-item is “Pedagogisch handelen afstemmen met ouders”. Bij elk item werd de professional gevraagd “In hoeverre vindt u dit belangrijk om te kunnen?” en “In hoeverre lukt u dit in de praktijk?”. De items konden worden beantwoord op een 5-puntsschaal. Wat betreft de schaal Belangrijk waren de antwoordcategorieën: 1 = zeer onbelangrijk, 2 = onbelangrijk, 3 = neutraal, 4 = belangrijk, 5 = zeer belangrijk. Wat betreft de schaal Lukt waren de antwoordcategorieën: 1 = zelden of nooit, 2 = soms, 3 = regelmatig, 4 = heel vaak, 5 = altijd. De vragenlijst voor professionals kent een versie voor hulpverleners (zie bijlage 3) een één voor leraren (bijlage 4). Op verzoek van

consortiumpartner Contour de Twern werd in alle vragenlijsten de aanduiding ‘hulpverlener’ vervangen door ‘jongerenwerker’.

3.4 Data-analyse

De vragenlijstdata is ingevoerd in SPSS en beschrijvend geanalyseerd. De betrouwbaarheid van de subschalen is berekend. Om verschillen in gemiddelden tussen subgroepen te toetsen werden ANOVA analyses uitgevoerd. Om verbanden tussen variabelen te onderzoeken werden Pearson’s correlatiecoëfficiënten berekend. Bij alle analyses werd een significantieniveau van $\alpha = ,05$ gehanteerd. (De correlatietabellen zijn op te vragen bij de auteurs).

4. Resultaten

Respondenttypen en alliantie

In Tabel 2 staan de gemiddelde scores weergegeven van de verschillende respondenttypen op de afzonderlijke schalen (Band, Doel, Taak) en de totale alliantievragenlijst (Alliantie). De gemiddelde scores variëren van 3,20 tot 4,24, hetgeen betekent dat gemiddeld genomen de vragen met ‘regelmatig’ tot ‘heel vaak’ werden beantwoord. Over het algemeen is men dus redelijk positief over de samenwerkingsrelatie. Het positiefst zijn alle respondenttypen over de onderlinge band (scores variërend van 3,96 tot 4,24). Er werd een aantal significante verschillen tussen respondenttypen gevonden. Jeugdigen zijn minder positief over de band die ze met hulpverlener hebben dan hoe hulpverleners dit inschatten (3,98 versus 4,24). Verder zijn jeugdigen minder positief dan ouders over de mate van overeenstemming met de hulpverlener over de doelen van de hulpverlening (3,36 versus 3,69). Tot slot zijn leraren minder positief dan hulpverleners over de overeenstemming met ouders over de doelen van de hulpverlening (3,20 versus 3,52).

Tabel 2

Gemiddelden en Standaarddeviaties Alliantie voor de Verschillende Respondenttypen

	Jeugdige over hulpverlener (n = 179)		Ouder over hulpverlener (n = 114)		Hulpverlener over jeugdigen (n = 132)		Hulpverlener over ouders (n = 132)		Leraar over jeugdigen (n = 59)		Leraar over ouders (n = 59)	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Band	3,98	0,90	4,07	0,77	4,24	0,40	3,94	0,54	4,20	0,39	3,96	0,52
Doel	3,36	0,97	3,69	0,91	3,54	0,62	3,52	0,65	3,33	0,74	3,20	0,68
Taak	3,55	1,00	3,70	0,86	3,33	0,58	3,47	0,64	3,39	0,54	3,45	0,59
Alliantie	3,63	0,86	3,83	0,79	3,70	0,43	3,64	0,54	3,64	0,47	3,54	0,52

Respondenttypen en inspraak/opvoedcompetentie

In Tabel 3 staan de gemiddelde scores weergegeven op de schalen Inspraak en Opvoedcompetentie. Evenals de alliantie wordt de mate van inspraak in de hulpverlening redelijk positief beoordeeld (scores variërend van 3,98 tot 4,42). Wel is het zo dat jeugdigen vinden dat zij significant minder te

zeggen hebben in het traject dan hoe de professional dit inschat (3,98 versus 4,42). Daarnaast schatten leraren de aandacht voor de eigen stem van leerlingen lager in dan hulpverleners. De scores wat betreft opvoedcompetentie liggen over de hele linie een stuk lager. Leraren scoren significant lager dan hulpverleners als het gaat om de mate waarin zij vinden dat zij de opvoedcompetenties van ouders bevorderen (2,84 versus 3,29).

Tabel 3

Gemiddelden en Standaarddeviaties Inspraak en Opvoedcompetentie voor de Verschillende Respondenttypen

	Jeugdige over hulpverlener (n = 179)		Ouder over hulpverlener (n = 114)		Hulpverlener over jeugdigen (n = 132)		Hulpverlener over ouders (n = 132)		Leraar over jeugdigen (n = 59)		Leraar over ouders (n = 59)	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Inspraak	3,98	1,04			4,42	0,43			4,17	0,47		
Opvoedcompetentie			3,31	1,00			3,29	0,75			2,84	0,68

Verschillen in alliantie, inspraak en opvoedcompetentie tussen respondenttypen binnen sectoren

Als we de scores wat betreft alliantie, inspraak en opvoedcompetentie binnen sectoren vergelijken tussen respondenttypen zien we alleen binnen de residentiële sector enkele significante verschillen (zie Tabel 4). Jeugdigen zijn significant positiever dan hulpverleners over de mate van overeenstemming over of ze in het traject met de goede dingen bezig zijn (3,47 versus 3,04). Daarnaast scoren jeugdigen significant lager wat betreft inspraak en zijn ze dus negatiever over de mate waarin hun stem gehoord wordt in het traject in vergelijking met hoe hulpverleners dit inschatten (3,70 versus 4,34).

Tabel 4

Gemiddelden en Standaarddeviaties Taak en Inspraak in de Residentiële Sector

	Jeugdige over hulpverlener (n = 179)		Hulpverlener over jeugdigen (n = 132)	
	M	SD	M	SD
Taak	3,47	0,88	3,04	0,53
Inspraak	3,70	1,05	4,34	0,41

Partnerschapscompetenties van professionals

In Tabel 5 staan de gemiddelde scores weergegeven wat betreft de inschattingen van de eigen partnerschapscompetenties (Lukt) van professionals en de mate waarin hieraan belang wordt gehecht (Belangrijk) binnen de verschillende sectoren. Zowel wat betreft de inschatting van de eigen partnerschapscompetenties als de mate waarin hieraan belang wordt gehecht scoren hulpverleners binnen Ambulant/Dagopvang significant hoger dan hulpverleners in de residentiële sector en leerkrachten in het speciaal onderwijs (4,64 versus 3,54 en 3,49). Er is ook sprake van een significant

positieve samenhang ($r = ,49$; $p < ,01$) tussen deze twee variabelen: professionals die zichzelf competentier achten hechten ook meer belang aan deze competenties.

Tabel 5

Gemiddelden en Standaarddeviaties Partnerschapscompetenties Professionals binnen de Verschillende Sectoren

	Ambulant/ Dagopvang ($n = 79$)		Residentieel ($n = 53$)		SO/VSO ($n = 59$)		Totaal ($n = 191$)	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Belangrijk	4,64	0,90	4,41	0,77	4,36	0,40	4,49	0,38
Lukt	3,89	0,46	3,54	0,50	3,49	0,61	3,67	0,55

Verschillen in alliantie, inspraak en opvoedcompetentie tussen sectoren

Jeugdigen over Hulpverleners

In Tabel 6 staan de gemiddelde scores weergegeven van jeugdigen over hulpverleners wat betreft de alliantievariabelen en inspraak binnen de verschillende sectoren. Jeugdigen binnen Ambulant/Dagopvang zijn significant positiever over hun band met hulpverleners dan jeugdigen in de residentiële sector en het speciaal onderwijs (4,30 versus 3,90 en 3,62). Daarnaast beoordelen jeugdigen binnen Ambulant/Dagopvang de algehele alliantie significant positiever dan jeugdigen in het speciaal onderwijs (3,84 versus 3,41). Tenslotte vinden jeugdigen binnen Ambulant/Dagopvang dat ze meer inspraak hebben dan jeugdigen in de residentiële sector en het speciaal onderwijs (4,34 versus 3,70 en 3,81).

Tabel 6

Gemiddelden en Standaarddeviaties Alliantie en Inspraak binnen de Verschillende Sectoren: Jeugdigen over Hulpverleners

	Ambulant/ Dagopvang ($n = 69$)		Residentieel ($n = 50$)		SO/VSO ($n = 55$)	
	M	SD	M	SD	M	SD
Band	4,30	0,62	3,90	0,95	3,62	1,01
Doel	3,53	0,95	3,34	0,85	3,21	1,00
Taak	3,71	0,95	3,47	0,88	3,41	1,07
Alliantie	3,84	0,76	3,57	0,78	3,41	0,95
Inspraak	4,34	0,75	3,70	1,05	3,81	1,14

Ouders over hulpverleners

In Tabel 7 staan de gemiddelde scores weergegeven van ouders over hulpverleners wat betreft de alliantievariabelen en de mate waarin ze vinden dat hun opvoedcompetenties door de hulp worden bevorderd. Ouders wiens kind hulp krijgt binnen de ambulante hulpverlening of dagopvang beoordelen de algehele alliantie significant positiever dan ouders met een kind in de residentiële sector (3,98 versus 3,55).

Tabel 7

Gemiddelden en Standaarddeviaties Alliantie en Opvoedcompetentie binnen de Verschillende Sectoren: Ouders over Hulpverleners

	Ambulant/ Dagopvang (n = 60)		Residentieel (n = 28)		SO/VSO (n = 26)	
	M	SD	M	SD	M	SD
Band	4,20	0,76	3,87	0,66	3,99	0,86
Doel	3,84	0,87	3,37	0,84	3,68	1,00
Taak	3,81	0,88	3,48	0,78	3,70	0,88
Alliantie	3,98	0,78	3,55	0,68	3,79	0,86
Opvoedcompetentie	3,43	0,98	3,13	0,78	3,21	1,08

Professionals over jeugdigen

In Tabel 8 staan de gemiddelde scores weergegeven van professionals over jeugdigen wat betreft de alliantievariabelen en inspraak. Hulpverleners die werkzaam zijn in de ambulante hulpverlening of dagopvang geven aan een betere band te hebben met jeugdigen dan hulpverleners in de residentiële sector (4,32 versus 4,10). Ook geven hulpverleners binnen de ambulante sector/dagopvang aan meer overeenstemming te hebben over de zaken waaraan men wil werken tijdens het traject dan hulpverleners in de residentiële sector (3,53 versus 3,04). Tot slot wordt de algehele alliantie met jeugdigen positiever beoordeeld door hulpverleners binnen de ambulante sector/dagopvang dan door hulpverleners in de residentiële sector (3,81 versus 3,54). Ook leraren in het speciaal onderwijs vinden dat ze meer op één lijn zitten met jeugdigen wat betreft de zaken waaraan ze willen werken tijdens het traject dan hulpverleners in de residentiële sector (3,39 versus 3,04). Daarnaast wordt de algehele alliantie met jeugdigen positiever beoordeeld door hulpverleners binnen de ambulante sector/dagopvang in vergelijking met leraren in het speciaal onderwijs (3,81 versus 3,64). Tot slot vinden hulpverleners binnen de ambulante sector/dagopvang dat ze jeugdigen meer inspraak geven in de hulpverlening dan leraren in het speciaal onderwijs (4,47 versus 4,17).

Tabel 8

Gemiddelden en Standaarddeviaties Alliantie en Inspraak binnen de Verschillende Sectoren: Professionals over Jeugdigen

	Ambulant/ Dagopvang (n = 79)		Residentieel (n = 53)		SO/VSO (n = 59)	
	M	SD	M	SD	M	SD
Band	4,32	0,35	4,10	0,44	4,20	0,39
Doel	3,60	0,65	3,47	0,56	3,33	0,74
Taak	3,53	0,52	3,04	0,53	3,39	0,54
Alliantie	3,81	0,41	3,54	0,39	3,64	0,47
Inspraak	4,47	0,44	4,34	0,41	4,17	0,47

Professionals over ouders

In Tabel 9 staan de gemiddelde scores weergegeven van professionals over ouders wat betreft de alliantievariabelen en het bevorderen van opvoedcompetenties. Hulpverleners binnen de ambulante sector/dagopvang scoren significant hoger dan hulpverleners in de residentiële sector en leerkrachten in het speciaal onderwijs op de schalen Doel, Taak, Alliantie en Opvoedcompetentie. Daarnaast scoren hulpverleners die werkzaam zijn in de ambulante hulpverlening of dagopvang en leraren in het speciaal onderwijs significant hoger op Band dan hulpverleners in de residentiële sector (4,09 en 3,96 versus 3,71).

Tabel 9

Gemiddelden en Standaarddeviaties Alliantie en Opvoedcompetentie binnen de Verschillende Sectoren: Professionals over Ouders

	Ambulant/ Dagopvang (n = 79)		Residentieel (n = 53)		SO/VSO (n = 59)	
	M	SD	M	SD	M	SD
Band	4,09	0,44	3,71	0,61	3,96	0,52
Doel	3,72	0,59	3,21	0,61	3,20	0,68
Taak	3,71	0,52	3,11	0,66	3,45	0,59
Alliantie	3,84	0,43	3,35	0,55	3,54	0,52
Opvoedcompetentie	3,56	0,60	2,88	0,77	2,84	0,68

Verschillen in alliantie, inspraak en opvoedcompetentie: de rol van geslacht en leeftijd

Wat betreft de relaties tussen de alliantievariabelen, inspraak en opvoedcompetentie enerzijds en geslacht en leeftijd anderzijds werden een aantal significante verbanden gevonden. Allereerst werd een positief verband ($r = .22$) gevonden tussen de leeftijd van jeugdigen en de score op de schaal Band. Dit betekent dat oudere jeugdigen een betere band met hulpverleners rapporteerden dan jongere jeugdigen. Ook voor professionals werd een significante relatie met leeftijd gevonden. De leeftijd van de professional bleek negatief gerelateerd aan de score op de schaal Doel (ten aanzien van jeugdigen). Dus, hoe ouder de professional, hoe minder de overeenstemming met de jeugdige over het doel van de hulpverlening. Daarnaast werden bij de professionals enkele significante verschillen tussen mannen en vrouwen gevonden: Wanneer ze rapporteren over jeugdigen scoren mannelijke professionals lager dan vrouwelijke professionals op de schalen Band (4,00 versus 4,28), Taak (3,11 versus 3,40), Alliantie (3,52 versus 3,72) en Inspraak (4,17 versus 4,38) (Zie Tabel 10). Wanneer ze rapporteren over ouders scoren mannen lager dan vrouwen op alle alliantieschalen en de schaal Opvoedcompetentie (zie Tabel 11).

Tabel 10

Gemiddelden en Standaarddeviaties Alliantie en Inspraak Professionals over Jeugdigen: Mannen en Vrouwen

	Man (n = 36)		Vrouw (n = 155)	
	M	SD	M	SD
Band	4,00	0,38	4,28	0,39
Doel	3,45	0,48	3,48	0,70
Taak	3,11	0,51	3,40	0,57
Alliantie	3,52	0,36	3,72	0,45
Inspraak	4,17	0,36	4,38	0,47

Tabel 11

Gemiddelden en Standaarddeviaties Alliantie en Opvoedcompetentie Professionals over Ouders: Mannen en Vrouwen

	Man (n = 36)		Vrouw (n = 155)	
	M	SD	M	SD
Band	3,72	0,68	4,00	0,48
Doel	3,13	0,76	3,49	0,64
Taak	3,10	0,68	3,55	0,58
Alliantie	3,32	0,64	3,68	0,49
Opvoedcompetentie	2,91	0,74	3,20	0,75

Verschillen in partnerschapscompetenties: de rol van geslacht

In Tabel 12 staan de scores wat betreft de partnerschapscompetenties voor mannelijke en vrouwelijke professionals. Mannen geven aan in mindere mate de partnerschapscompetenties in de praktijk te kunnen brengen dan vrouwen (3,46 versus 3,72). Tevens geven mannen aan hier minder belang aan te hechten (3,46 versus 3,72).

Tabel 12

Gemiddelden en Standaarddeviaties van de Scores wat betreft Partnerschapscompetenties: Mannen en Vrouwen

	Man (n = 36)		Vrouw (n = 155)	
	M	SD	M	SD
Belangrijk	4,28	0,37	4,54	0,37
Lukt	3,46	0,52	3,72	0,55

5. Conclusies

Met het vragenlijstonderzoek wilden we de kwaliteit van de samenwerking in de driehoek (jeugdige, ouders, professional) in kaart te brengen, in aansluiting bij bestaand alliantie-onderzoek, en daarbij sterker de focus leggen op de rol van jeugdigen en ouders: hoe ervaren zij de onderlinge samenwerking? Hebben zij een eigen stem (jeugdigen) of ervaren ze meer regie in de opvoeding (ouders)? Wat zien we daarbij in de verschillende sectoren? Zien we daar verschillen?

Daarnaast werd onderzocht hoe belangrijk professionals, eveneens in de verschillende sectoren, partnerschapscompetenties vinden, en hoe goed het hen lukt om deze in de praktijk in te zetten.

Kwaliteit van de samenwerking

Uit het vragenlijstonderzoek komt naar voren dat ouders, jeugdigen en professionals positief zijn over de onderlinge **band** in de samenwerkingsrelatie (scores tussen 3,94 en 4,24). Allemaal vinden ze dat er een goede klik is en dat er sprake is van wederzijdse waardering en respect. Die goede band blijft in stand zelfs op momenten dat ze met elkaar van opvatting verschillen. Dat is in lijn met eerder onderzoek (De Greef, 2019; Baldwin, Wampold & Impel, 2007). Maar jeugdigen blijken minder positief te zijn over de band die ze met de hulpverlener hebben dan hoe hulpverleners dit inschatten.

Waar het gaat om het **afstemmen van behandel/begeleidingsdoelen** scoren alle betrokkenen gemiddeld (tussen 3,20 en 3,69). Dit is lager dan je zou mogen verwachten – je zou verwachten dat er vaker ‘altijd’ zou worden ingevuld. Het ondertekenen van behandelplannen is immers wettelijk verplicht (Bartelink, Meuwissen & Eijgenraam, 2015). Ouders zitten meer op één lijn met de hulpverleners wat betreft doelen dan de jeugdigen. Jeugdigen zijn minder positief dan ouders over het afstemmen met de hulpverleners over doelen waar ze aan werken. Dit is een belangrijk aandachtspunt, wanneer we willen dat jeugdigen goed gemotiveerd zijn om aan doelen te werken (Ten Brummelaar et al., 2017).

Ook waar het gaat om de inschatting of men in het traject op een goede manier aan de hulpvragen of problemen werken (**‘taak’**), scoren alle betrokkenen gemiddeld (tussen 3,33 en 3,70). Daarbij zijn ouders positiever dan de hulpverleners over of men het juiste doet. Een opvallende uitkomst van het vragenlijstonderzoek is dat de jeugdigen in de residentiële hulpverlening positiever oordelen over of ze met de juiste dingen bezig zijn en de goede dingen doen dan hun hulpverleners. Kennelijk zijn de hulpverleners in de residentiële hulpverlening op dit punt nog wat bescheiden.

Opvoedvaardigheden van ouders versterken

We weten uit onderzoek dat ouders doorgaans heel positief zijn over de **kwaliteit van de samenwerking** met hulpverleners (Green, Albanese, Cafri, & Aarons, 2014; De Greef, McLeod, Scholte, Delsing, Pijnenburg & Van Hattum, 2018). Ook in ons onderzoek laten ouders hoge scores op de alliantievariabelen zien, waarbij we wel interessante verschillen tussen sectoren zien: ouders die te maken hebben met ambulante hulp of dagopvang scoren significant hoger dan ouders met een kind in de residentiële hulpverlening. Ouders met een kind in het speciaal onderwijs zitten daar tussenin, hetgeen opvallend is, gezien het kritische oordeel van ouders bij de evaluatie van passend onderwijs, over hoe zij bij het afstemmen rondom hulp worden betrokken (Ledoux, Smeets & Weijers, 2019). Terwijl de ouders uit onze studie positief blijken te oordelen over de band met de professional (M=4,07), de afstemming omtrent (behandel)doelen (M=3,69) én zeer positief zijn over dat er aan het juiste gewerkt wordt (M=3,70), valt op dat zij relatief laag scoren op de mate waarin zij zich gesterkt voelen in hun **opvoedcompetenties** (M=3,31). Professionals scoren eveneens laag op de

inschatting in welke mate zij de opvoedcompetenties van ouders bevorderen. Alle professionals vinden dat het prima gaat in de relatie met ouders, maar het is kennelijk lastiger om de ouders iets te leren en in hun kracht te zetten zodat ouders beter weten om te gaan met hun kinderen of met de lastige dingen in de opvoeding. En ouders het gevoel te geven hoe belangrijk ze zijn als opvoeder. Daarbij scoren leraren scores significant lager dan de hulpverleners uit de andere sectoren als het gaat om hoe zij vinden dat ze de opvoedcompetenties van ouders versterken. Dit is in lijn met ons eerder onderzoek, waar we constateerden dat leraren in het speciaal onderwijs de neiging hebben om een expert-rol in te nemen bij beslissingen omtrent zorg, in plaats van de ervaringskennis van ouders te benutten (Leenders et al, 2021).

Een belangrijke conclusie uit dit vragenlijstonderzoek is dan ook dat er nog veel winst te behalen valt in het bevorderen van de eigen kracht van ouders. Bovendien is uit onderzoek bekend dat een goede samenwerking tussen ouders en professionals leidt tot een verbetering van het functioneren van ouders in de ambulante gezinsbegeleiding (De Greef et al., 2018) en dat dit in de context van scholen leidt tot een grotere mate van self-efficacy bij ouders die zich onzeker voelen in de opvoeding (Waanders, Mendez & Downer, 2007; Hoover-Dempsey et al., 2005), hetgeen geldt voor een groot deel van de ouders die bij ons onderzoek betrokken zijn.

Eigen stem van jeugdigen bevorderen

De andere belangrijke vraag uit het onderzoek betreft de **eigen stem van jeugdigen**/leerlingen ('inspraak'). Opvallend genoeg blijken alle respondentgroepen, ook de jeugdigen, heel positief te oordelen over of er wordt geluisterd naar de jeugdigen, of jeugdigen zich gehoord en gezien voelen en mogen zeggen wat ze belangrijk vinden in de hulpverlening (scores tussen 3,98 en 4,42). Dat is verrassend te noemen. Minder verrassend is dat de jeugdigen zich minder gehoord en gezien voelen dan hoe professionals dit inschatten. Het verschil op dit punt is het grootst tussen de jeugdigen die in een residentiële setting verblijven en hun hulpverleners.

Waar het gaat over het bevorderen van de eigen stem van jeugdigen scoren de leraren speciaal onderwijs het laagst van alle groepen professionals. Mogelijk schatten zij dit het meest realistisch in, of wordt hun lage score verklaard doordat leerlingen doorgaans niet bij gesprekken met ouders en leraren zitten.

Verschillen tussen de sectoren

Hierboven zijn al een aantal significante verschillen tussen de sectoren genoemd. Daarnaast zien we bij de jeugdigen op alle alliantieschalen een duidelijke tendens: jeugdigen in de ambulante hulpverlening en dagopvang scoren steeds het hoogste en zijn dus het meest positief. Bij **band** is dat verschil zelfs significant. Jeugdigen in het speciaal onderwijs (3.6) en in de residentiële hulpverlening (3.9) scoren hier duidelijk lager dan in de ambulante/dagopvang (4.3). De jeugdigen hier vinden dat ze een betere klik hebben met de hulpverlener dan de jeugdigen in de andere sectoren. De leerlingen in het speciaal onderwijs scoren het laagst, mogelijk heeft dat te maken met de 'afstand' die er is tot de hulpverlener in de school. Voor de residentiële setting zou dit misschien te maken kunnen hebben met de complexiteit van de problematiek van de jeugdigen. Het is daarom een opsteker dat juist deze jeugdigen positiever zijn dan hun hulpverleners over of ze aan de juiste dingen werken (**taak**), zoals hiervoor genoemd.

Kijken we naar **inspraak / eigen stem** dan zien we ook weer dat jeugdigen in de ambulante hulpverlening en dagopvang het meest positief zijn. De jeugdigen in de residentiële setting scoren hier het laagst. Dit verschil is significant. Het speciaal onderwijs zit ertussen in.

Als we kijken naar wat professionals over de alliantie met ouders vinden dan zien we steeds hetzelfde patroon: professionals in de ambulante hulpverlening en dagopvang scoren het hoogste en die in de residentiële hulpverlening het laagste. Het speciaal onderwijs zit ertussen in.

Partnerschapscompetenties van professionals

We zien dat professionals heel hoog scoren op hoe belangrijk ze partnerschapscompetenties vinden, zoals met het gezin/netwerk af te stemmen, respect hebben voor hun referentiekaders en drijfveren ($4.3 < M < 4.6$). Tegelijkertijd zien we dat zij ongeveer een punt lager scoren waar het gaat over hun inschatting of het lukt deze competenties daadwerkelijk in de praktijk in te zetten ($3.5 < M < 3.8$). Ook blijkt dat hoe belangrijker men de competenties vindt, hoe beter het lukt om deze in de praktijk toe te passen. Wat de verschillen tussen de sectoren betreft, blijkt dat professionals die werkzaam zijn in de ambulante hulpverlening en dagopvang meer belang hechten aan partnerschapscompetenties dan hun collega's in het speciaal onderwijs en de residentiële hulpverlening, en dat het hen ook beter lukt om deze in de praktijk in te zetten. En tenslotte blijkt dat vrouwen het kunnen toepassen van partnerschapscompetenties hoger inschatten en er meer belang aan hechten dan mannen.

Referenties

Barnhoorn, J., Broeren, S., Distelbrink, M., de Greef, M., van Grieken, A., Jansen, W., Pels, T., Pijnenburg, H. & Raat, H. (2013). *Cliënt-, professional- en alliantiefactoren: hun relatie met het effect van zorg voor de jeugd*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Bartelink, C., Meuwissen, I. & Eijgenraam, K. (2015). *Richtlijn samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp*. Utrecht: Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, Nederlands Instituut van Psychologen, Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.
https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/11/Richtlijn-Samen-beslissen_Richtlijn.pdf

Boomkens, C., Metz, J. W., van Regenmortel, T. & Schalk, R. (2018). The development of agency in professional youth work with girls and young women in the Netherlands. *Journal of social work*. doi: [10.1177/1468017318784079](https://doi.org/10.1177/1468017318784079)

Daamen, W. (2017). *Partnerschap met ouders: wat werkt*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

De Greef, M., McLeod, B., Scholte, R., Delsing, M., Pijnenburg, H., & Van Hattum, M. (2018). Predictive value of parent-professional alliance for outcomes of home-based parenting support. *Child & Youth Care Forum*, 47, 881-195. doi: 10.1007/S10566-018-9467-9

De Greef, M. (2019). *Adressing the Alliance. The Parent-Professional Alliance in Home-Based Parenting Support: Importance and Associated Factors*. Nijmegen/ Arnhem: Radboud Universiteit/ HAN/ Behavioural Science Institute [proefschrift].

Geurts, E., Noom, M. & Knorth, E.J. (2010). Betrokken ouders verbeteren de hulpverlening. Een onderzoek naar nieuw residentieel zorgaanbod. *Jeugd en co. Kennis*, 4, 28–36. doi: 10.1007/BF03089310

Green, A., Albanese, B., Cafri, G., & Aarons, G. (2014). Leadership, organizational climate, and working alliance in a children's mental health service system. *Community Mental Health Journal*, 50, 771-111. doi: 10.1007/s10597-013-9668-5;

Haasen, M., Leenders, H., Diemel, K., Delsing, M. J. M. H., & van den Bergh, L. (2022). *Jeugdhulpverlening in de school: Samen praten en vooral samen doen*. Den Haag: NRO.

Hoover-Dempsey, K.V., Walker, J.M.T., Sandler, H.M., Whetsel, D., Green, C.L., Wilkins, A.S. & Closson, K. (2005). Why do parents become involved? Research findings and implications. *The Elementary School Journal*, 106 (2), 105-130.

Ince, D. & Schmidt, A. (2017). *Eigen kracht versterken jeugd en ouders. Wat weten we? Literatuuronderzoek naar de stand van zaken*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut [Eigen-kracht-versterken-jeugd-en-ouders.pdf \(nji.nl\)](https://www.nji.nl/versterken-jeugd-en-ouders.pdf)

Ince, D., Van Yperen, T. & Valkestijn, M. (2018). *Top tien positieve ontwikkeling jeugd: Beschermende factoren in opvoeden en opgroeien*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Lamers, A., Delsing, M. J. M. H., van Widenfelt, B. M., & Vermeiren, R. R. (2015). A measure of the parent-team alliance in youth residential psychiatry: the revised short working alliance inventory. *Child & Youth Care Forum*, 44, 801-817.

Ledoux, G. & Waslander, S., m.m.v. Eimers, T. (2020). *Evaluatie passend onderwijs. Eindrapport Mei 2020*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut | Tilburg: TIAS School for Business and Society, Tilburg University | Nijmegen: KBA Nijmegen.

Ledoux, G., Smeets, E., & Weijers, D. (2019). *Monitor scholen. Passend onderwijs in het primair, voortgezet en speciaal onderwijs*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Leenders, H., De Jong, J., Monfrance, M., & Haelermans, C. (2021). Samenwerken met ouders van zorgleerlingen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek. Onderzoek en Praktijk*, 60 (6), 269-282.

Meinema, T. (2017). *Wat werkt bij eigen regie*. Den Haag: Movisie. Publicatie-wat-werkt-bij-eigen-regie [MOV-13463706-1.0].pdf (movisie.nl)

Ten Brummelaar, M., Harder, A., Knorth, E., Post, W., & Kalverboer, M. (2017). Balanceren tussen grenzen en mogelijkheden: De participatie van jeugdigen in gesloten residentiële zorg. In J. D. van der Ploeg (ed.). *Jonge onderzoekers over de jeugdzorg: Enkele problemen uitgelicht* (pp. 97-118). Amsterdam: SWP.

Van Arum, S., Verweij, S., & Veer, K. van der (2018). *Wat werkt bij integraal werken in de wijk. Client en professional. In vertrouwen samenwerken aan een oplossing*. Utrecht: NJI. Wat-werkt-bij-integraal-werken-in-de-wijk.pdf

Van Houte, S., Bradt, L., Vandebroek, M. & Bouverne-De Bie, M. (2013). Parent-worker relationships in child welfare social work: A Belgian case study. *European Journal of Social Work*, 17 (1), 45-57. DOI:10.1080/13691457.2012.739557

Van Regenmortel, T., Steenssens, K. & Steens, R. (2016). Empowerment research: A critical friend for social workers. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 25, 4–23.

Waanders, C., Mendez, J.L., & Downer, J.T. (2007). Parent characteristics, economic stress and neighborhood context as predictors of parent involvement in preschool children's education. *Journal of School Psychology*, 45 (6), 619-636. doi: 10.1016/j.jsp.2007.07.003

Bijlagen

Bijlage 1: Vragenlijst voor jeugdigen/leerlingen: <https://forms.office.com/e/Cx1b0GYXRt>

Bijlage 2: Vragenlijst voor ouders: <https://forms.office.com/e/nrnn3QFV82>

Bijlage 3: Vragenlijst voor hulpverleners: <https://forms.office.com/e/hevaGWAwYS>

Bijlage 4: Vragenlijst voor leraren: <https://forms.office.com/e/rGLpRJtrE0>